

ČESKÁ REPUBLIKA
ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Městský soud v Praze rozhodl v senátě složeném z předsedkyně JUDr. Ing. Viery Horčicové a soudců JUDr. Jaromíra Klepše a JUDr. Vladimíra Gabriela Navrátila v právní věci

žalobkyně: P. K.
xxx, xxx
zastoupená Mgr. Davidem Strupkem, advokátem
sídlem Betlémské náměstí 351/6, 110 00 Praha 1

proti

žalovanému: Ministerstvo zdravotnictví
Palackého náměstí 375/4
128 00 Praha 2

v řízení o žalobě proti rozhodnutí ministra zdravotnictví ze dne 22. 9. 2022, č. j. MZDR 18720/2022-4/PRO

takto:

- I.** Rozhodnutí ministerstva zdravotnictví ze dne 17. 5. 2022, sp.zn. MZDR 895/2022-11/PRO a rozhodnutí ministra zdravotnictví ze dne 22. 9. 2022, č. j. MZDR 18720/2022-4/PRO **se zrušují** a věc **se vrací** žalovanému k dalšímu řízení.
- II.** Žalovaný **je povinen** žalobkyni nahradit náklady řízení ve výši **8.228 Kč** k rukám advokáta Mgr. Davida Strupky ve lhůtě jednoho měsíce od právní moci tohoto rozsudku.

Shodu s prvopisem potvrzuje Monika Petráčková.

Odůvodnění

I. Předmět věci

1. Žalobkyně podala k ministerstvu zdravotnictví žádost o poskytnutí jednorázové peněžité částky za protiprávní sterilizaci podle zákona č. 297/2021 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem (dále jen „*zákon o protiprávní sterilizaci*“).
2. Ministerstvo zdravotnictví rozhodnutím ze dne 17. 5. 2022, sp. zn. MZDR 895/2022-11/PRO (dále jen „*prvostupňové rozhodnutí*“) žádost zamítlo, neboť žalobkyně neprokázala protiprávnost sterilizace.
3. Žalobkyně proti prvostupňovému rozhodnutí podala rozklad, který ministr zdravotnictví zamítl napadeným rozhodnutím.

II. Napadené rozhodnutí

4. Ministr zdravotnictví shrnul průběh správního řízení a rozkladové námítky.
5. Uvedl, že ministerstvo je při svém postupu vázáno zákonem o protiprávní sterilizaci, dle kterého je to primárně žadatelka, která má na podporu svého tvrzení, že u ní byla sterilizace provedena v rozporu s právem, označit listiny a jiné důkazy. Správní orgán je krom jiného povinen dodržovat zásadu zákonnosti a další zásady uvedené ve správním řádu. Jde o zásadu materiální pravdy, tedy spolehlivého zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti. Zásada vyšetřovací (§ 50 odst. 3 správního řádu) je pak do jisté míry a v řízení o žádosti obzvláště usměrňována zásadou projednací (§ 52 správní řád), podle které jsou to účastníci řízení, kteří mají na podporu svých tvrzení označit důkazy. Důkazní břemeno je pak podle zákona o protiprávní sterilizaci povinna unést žadatelka.
6. Ministr neshledal důvodnou námítku, že se v prvostupňovém rozhodnutí neuvádí, z čeho by se dalo dovodit, zda sterilizace byla v souladu s tehdy platnou právní úpravou. V předmětném zákoně se totiž zakládá nárok na poskytnutí jednorázové peněžní částky v případě, že byla sterilizace provedena v rozporu s právem. Zákon tedy nepresumuje, že sterilizace byly provedeny nezákonně, naopak se v rámci správního řízení posuzuje, zda sterilizace byla provedena v souladu s tehdy platnou právní úpravou.
7. Ministr dodal, že předmětný zákon nerozlišuje mezi žadatelkami a nezvýhodňuje tak například příslušnice etnických menšin a ostatní žadatelky. Jinak by se mohlo jednat o tzv. pozitivní diskriminaci, která obecně není žádoucí (v tomto případě by totiž šlo o tzv. pozitivní opatření ve smyslu § 7 odst. 2 zákona č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon) antidiskriminačního zákona, kdy se taková opatření připouští za účelem zajištění rovného zacházení a rovných příležitostí). Taková úprava by naopak založila neodůvodněnou nerovnost mezi jednotlivými žadateli.

III. Žaloba

8. Žalobkyně oběma rozhodnutím vytýká v zásadě chybný postup při rozložení důkazního břemene, což má mít za následek nesprávné skutkové a právní závěry. Hodnocení důkazů je nepřezkoumatelné a odporuje zásadám volného hodnocení důkazů v režimu materiální pravdy.
9. Poukázala na to, že problematika nezákonných sterilizací je téma zásadního celospolečenského významu. Problém nezákonných sterilizací byl odhalován postupně, jakmile se zjistilo, že šlo o systematickou praxi, stal se předmětem aktivit z oblasti neziskového sektoru, ale i veřejné moci (přelomovým bylo stanovisko Veřejného ochránce práv 3099/2004/VOP ze dne 23. 12. 2005 –a nakonec i terčem mezinárodní kritiky. Z důvodové zprávy k zákonu o protiprávní sterilizaci (viz bod A.4), prováděním protiprávních sterilizací v České republice se zabýval především Výbor OSN pro odstranění všech forem diskriminace žen. Již v roce 2006 tento výbor doporučoval, aby

Shodu s prvopisem potvrzuje Monika Petráčková.

Česká republika uvedla do praxe stanovisko VOP, zpracovala opatření k odškodnění obětí nedobrovolné nebo nátlakové sterilizace a zajistila odškodnění jejím obětím. Výbor OSN se tímto tématem zabýval i v roce 2010 a 2016. Žalobkyně poté shrnula, že Česká republika má zájem dodržovat lidská práva, je v jejím zájmu, aby zákony sloužily k účinné ochraně občanů. Nezákoně sterilizace směřovaly do práva na lidskou důstojnost a ochranu proti nelidskému a ponižujícímu zacházení, ve většině případů byly realizovány pro etnickou příslušnost, oběti jsou sociálně znevýhodňovány.

10. Tento kontext se pak promítá i do procesního pojetí problematiky. Podle žalobkyně jde nepochybně o řízení, jehož předmětem je ochrana veřejného zájmu ve smyslu § 50 odst. 3 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád (dále jen „*správní řád*“). Je ve veřejném zájmu, aby maximum skutečných obětí na odškodnění dosáhlo.
11. Žalobkyně namítla, že pokud jde o důkazní břemeno, správní orgány nedostatečně vyhodnotily fakt, že nezákoně sterilizace byly mimo jiné projevem diskriminace pro etnickou příslušnost, neboť jedním z jejích důvodů bylo omezení počtů narozených obyvatel mj. i u romské populace. Ve zmiňovaném stanovisku VOP jsou pak podrobně popsány vzorce jednání a chování, které byly přijímány zdravotnickými zařízeními jednajícími v rámci státní mocenské praxe v době před rokem 1990. V drtivé většině případů se jednalo o jednání nezachycené v dokumentaci, vedené „mimo protokol“, jako přemlouvání, přesvědčování či předkládání zavádějících informací. Souhlas se sterilizací, který byl podepisován, nebyl informovaný, v řadě případů chybějí schválení sterilizační komisí, apod. Žalobkyně je názoru, že obecně přijatá praxe vůči romskému etniku byla natolik rozšířená a převládající, že lze hovořit o vzorcích zakládajících domněnku diskriminace v rozsahu obdobném, jako tomu bylo např. u zařazování romských dětí do zvláštních škol (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *D.H. a další proti České republice*).
12. Žalobkyně namítla, že žalovaný a ministr se nesprávně spokojili se skutečností, že společnosti, která vede archiv nemocnice, nebyla zaslána dokumentace z gynekologického a porodnického oddělení, pouze z chirurgie. Není přitom vůbec zřejmé, proč se tak stalo. Dokonce ani není postaveno najisto, zda byla skartována. V této souvislosti žalobkyně poukázala na to, že dle bodu 5 přílohy 3 vyhlášky č. 385/2006 Sb. je skartační lhůta v případě hospitalizace 40letá, před účinností této vyhlášky se skartování řídilo zákonem č. 97/1974 Sb., o archivnictví. V napadeném rozhodnutí ale zcela chybí jakákoli úvaha na téma, jakou skartační lhůtou vůbec byla nemocnice vázána, zda vůbec byla skartace dokumentace realizována, anebo se prostě ztratila. I kdyby pak byla zdravotnická dokumentace skartována, měla by se zachovat dokumentace o průběhu skartačního řízení, aby mohlo být ověřeno, zda byla skartační lhůta dodržena.
13. Žalobkyně je s odkazem na rozsudek Soudního Dvora EU *Galina Meister v. Speech Design Carrier Systems GmbH*, C-415 proto názoru, že pokud se nepodaří prokázat dodržení skartačních předpisů, je namísto dovodit, že se veřejné moci nepodařilo vyvrátit, že žalobkyně byla shodně, jako bylo obvyklou praxí, sterilizována nezákoně. I kdyby ale všechny náležitosti řádné a zákonné skartace byly dodrženy, nebyli žalovaný a ministr oprávněni uzavřít, že žádný jiný důkaz nemůže chybějící zdravotnickou dokumentaci nahradit. Mohl být realizován účastnický výslech žalobkyně, shodně jako bylo možné zohlednit důkazy o tom, že se již v roce 2015 žalobkyně o možnou nápravu zajímala a pokoušela se o ni.

IV. Vyjádření žalovaného

14. Žalovaný ve vyjádření k žalobě setrval na tom, že řízení dle zákona o protiprávní sterilizaci je řízením o žádosti. Je tedy nutnost zohledňovat vyšší požadavek procesní aktivity kladený na účastníka řízení, řízení je provázeno dispoziční zásadou. Důkazní standard ve správním řízení je vymezen v § 2 správního řádu tak, že stav věci musí být zjištěn bez důvodných pochybností.
15. Nikoliv pak každý sterilizační zákrok byl protiprávní. Bylo nutno prokázat dvě skutečnosti. Jednak to, že byla sterilizace provedena a jednak to, že byla provedena v rozporu se zákonem.

Shodu s prvopisem potvrzuje Monika Petráčková.

16. Dle § 6 zákona o protiprávní sterilizaci není vyloučen žádný důkaz. Ostatně žalobkyně v rámci správního řízení předložila celou řadu listin a žalovaný se každou listinou zabýval a v rámci odůvodnění rozhodnutí prvního stupně řádně odůvodnil, jakými úvahami byl veden. Žalovaný uvedl, že již dne 30. 9. 2021 zveřejnil na svých webových stránkách metodický návod k postupu při podání žádosti k odškodňování protiprávních sterilizací, včetně vzoru žádosti, viz zde: <https://www.mzcr.cz/zadosti-o-odszkodneni-protipravnic-sterilizaci/>, kde jsou konkrétní možnosti důkazních návrhů demonstrativně uvedeny.
17. Podle žalovaného k nejjednoduššímu prokázání tvrzení, že žalobkyně podstoupila sterilizaci v den uvedený v žádosti v příslušném zdravotnickém zařízení, by došlo právě na základě zdravotnické dokumentace zdravotnického zařízení, které provedlo tento zákrok. Z dokumentace by bylo možno zjistit celou řadu dalších skutečností – o zdravotní indikaci, o to, zda šlo o zákrok na zdravých nebo nemocných orgánech, zda o provedení musela dle tehdy platných právních předpisů předem rozhodnout tzv. sterilizační komise, či o ní mohl rozhodnout vedoucí příslušného oddělení nemocnice, zda byl zákrok proveden na základě žádosti žalobkyně či ošetřujícího gynekologa se souhlasem žalobkyně včetně dne, kdy žalobkyně tuto vůli měla projevit, či například zda byla žalobkyně před zákrokem poučena o povaze, důsledcích a reparabilitě zákroku.
18. Žalobkyně v rámci správního řízení prokázala, že podstoupila sterilizaci, nicméně vzhledem k neexistenci zdravotnické dokumentace vztahující se přímo k danému zdravotnímu výkonu zůstaly další okolnosti, tj. i samotné tvrzení žalobkyně o podstoupení sterilizace bez souhlasu toliko v rovině tvrzení žalobkyně, neboť žádné další relevantní důkazy a podklady žadatelka v žádosti neoznčila.
19. Při neexistenci zdravotnické dokumentace je třeba k prokázání nároku označit řetězec nepřímých důkazů. Např. doložit doklad prokazující vyplacení dávky podle předpisů o sociálním zabezpečení (tj. dávky v souvislosti s provedením sterilizace), případně označit subjekt, od kterého si Ministerstvo zdravotnictví může takový doklad vyžádat. Prokázání takové skutečnosti (vyplacení dávky) zakládá ve smyslu 3 odst. 3 zákona o protiprávní sterilizaci (vyvratitelnou) právní domněnku nezákonného provedení sterilizace.
20. Co se týče skartování, žalovaný uvedl, že Městská nemocnice xxx, kde mělo dojít k předmětnému zdravotnímu výkonu, zanikla bez jakéhokoliv právního nástupce v roce 1997 a budova bývalé nemocnice dnes bez využití chátrá. Žalovaný skrze Městský úřad xxx získal informaci, že „...*písemnosti bývalé nemocnice jsou uloženy u společnosti xxx xxx ...*“. Žalovaný se proto na danou společnost obrátil a bylo mu sděleno, že ta uchovává pouze chorobopisy z chirurgického oddělení a ekonomickou agendu. Žalovaný těmito kroky postupoval zcela v souladu s § 7 odst. 2 zákona o protiprávní sterilizaci.
21. Závěry rozsudku D.H. proti České republice podle žalovaného nejsou aplikovatelné na věc. Žalovaný poukázal na to, že zákon o protiprávní sterilizaci nerozlišuje žadatele na základě etnika, pokud by postupoval na základě příslušnosti k etniku tak, jak žádá žalobkyně, dopustil by se naopak pozitivní diskriminace.
22. Žalobkyně k vyjádření žalovaného nečinila žádnou repliku.

V. Posouzení věci Městským soudem v Praze

23. Soud ověřil, že žaloba proti rozhodnutí byla podána včas a osobou oprávněnou. Následně přezkoumal napadené rozhodnutí, včetně řízení, jež jeho vydání předcházelo, v mezích žalobních bodů, jimiž je vázán, vycházející přitom ze skutkového a právního stavu, který tu byl v době rozhodnutí správního orgánu (§ 75 odst. 1, 2 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, dále jen „s. ř. s.“).
24. O podané žalobě soud rozhodl bez jednání, neboť shledal, že k takovému postupu jsou dány důvody podle § 76 odst. 1 písm. c) s. ř. s.

Shodu s prvopisem potvrzuje Monika Petráčková.

25. Ze správního spisu vyplývá, že žalobkyně dne 5. 1. 2022 podala k žalovanému ministerstvu zdravotnictví žádost o poskytnutí jednorázové peněžité částky za protiprávní sterilizaci. Žalobkyně k žádosti předložila zprávy Nemocnice xxx ze dne 31. 7. 1989 (o prodělaném porodu a sterilizaci dne 19. 7. 1989) a zprávu ošetřujícímu lékaři o hospitalizaci v nemocnici. Dále předložila dopis ministryni práce a sociálních věcí ze dne 17. 7. 2015 (v němž upozornila na provedenou sterilizaci) a odpověď náměstkyně ministryně ze dne 2. 9. 2015 (náměstkyně sdělila, že se jedná o problematiku resortu ministerstva zdravotnictví).
26. Ministerstvo zdravotnictví usnesením ze dne 10. 1. 2022, č. j. MZDR 895/2022-3/PRO žalobkyni vyzval k doplnění žádosti (šlo o doplnění data zákroku, data narození, vylíčení okolností, za nichž k zákroku došlo, jména a příjmení v době sterilizace a označení listin a jiných důkazních prostředků, jichž se žalobkyně dovolává).
27. Žalobkyně podáním ze dne 26. 1. 2022 vylíčila okolnosti porodu, o podepsání neidentifikovaného dokumentu, o aplikaci injekce, následném usnutí a o tom, že se o sterilizaci dozvěděla až z propouštěcí zprávy. Žádné podklady k tomu nepředložila.
28. Dne 7. 3. 2022 žalovaný vyzval společnost xxx k předložení kopie zdravotnické dokumentace. Společnost ministerstvu dne 9. 3. 2022 sdělila, že žádanou kopii zdravotnické dokumentace nemůže předložit, neboť nebyly předloženy chorobopisy z porodnického, gynekologického oddělení Nemocnice xxx, pouze chorobopisy z chirurgického oddělení a ekonomická agenda.
29. Žalovaný dne 11. 3. 2022, pod č. j. MZDR 895/2022 – 9/PRO žalobkyni sdělil, že ukončil dokazování a vyznamenal žalobkyni o právu seznámit se s podklady. Uvedl, že podkladem spisu kromě podkladů od žalobkyně byly učiněny sdělení od MÚ xxx o uchování písemností zaniklé Nemocnice xxx u společnosti xxx, a sdělení této společnosti, že neuchovává žádnou dokumentaci z gynekologického oddělení bývalé nemocnice.
30. Žalobkyně 23. 3. 2022 uvedla, že trpí řadou zdravotních obtíží a doložila několik dalších lékařských zpráv a potvrzení: o posouzení invalidity z roků 2010, 2019, 2021, o hospitalizaci v xxx krajské nemocnici v roce 2017, o hospitalizaci v nemocnici xxx v roce 2021, o návštěvách ambulance praktického lékaře v letech 2016 – 2021, 7 výměnných listů praktického lékaře z průběhu roku 2010 - 2013 o neschopnosti žalobkyně k pracovnímu zařazení.
31. Žalovaný dne 17. 5. 2022 vydal prvostupňové rozhodnutí. Shrnul průběh správního řízení. Ze zdravotnické dokumentace k porodu a sterilizaci seznal, že žalobkyně prokázala provedení sterilizace dne 19. 7. 1989. Avšak z této a ani z dalších příloh od žalobkyně (viz výše) nevyplývá, že šlo o protiprávní sterilizaci. Žalovaný uzavřel, že bez stěžejního podkladu (bez zdravotnické dokumentace týkající se zdravotního výkonu sterilizace), kterým by byla prokázána tvrzení žalobkyně, jí není možné vyplatit jednorázové odškodnění.
32. Žalobkyně podala proti prvostupňovému rozhodnutí blanketní rozklad, který později doplnila. Nesouhlasila zejména s otázkou rozložení důkazního břemene a namítla nesprávné hodnocení absence zdravotnické dokumentace Nemocnice xxx.
33. O rozkladu rozhodl ministr zdravotnictví napadeným rozhodnutím.
34. Soud při posouzení věci vyšel z následující právní úpravy:
35. Podle § 3 odst. 1 zákona o protiprávní sterilizaci platí, že sterilizací v rozporu s právem se pro účely tohoto zákona rozumí zdravotní výkon zabraňující plodnosti, k jehož provedení oprávněná osoba neudělila souhlas, nebo souhlas udělila při takovém porušení právních předpisů upravujících v rozhodném období provedení zdravotního výkonu zabraňujícího plodnosti anebo za takových okolností, jež vylučují nebo vážně narušují svobodu a prostotu omylu uděleného souhlasu.
36. Podle § 3 odst. 2 zákona o protiprávní sterilizaci platí, že porušením právních předpisů a okolnostmi podle odstavce 1 se rozumí zejména působení na oprávněnou osobou v podobě

Shodu s prvopisem potvrzuje Monika Petráčková.

jakéhokoli nátlaku, donucení či přesvědčování, aby se zdravotnímu výkonu zabraňujícímu plodnosti podrobila, jakož i skutečnost, že oprávněná osoba nebyla srozumitelným způsobem a v dostatečném rozsahu informována o svém zdravotním stavu a o účelu, povaze, předpokládaném přínosu, možných důsledcích a rizicích navrhovaného zdravotního výkonu a o jiných možnostech řešení zdravotního stavu, jejich vhodnosti, přínosech a rizicích.

37. Podle § 3 odst. 3 zákona o protiprávní sterilizaci se má za to, že podmínky podle odstavce 1 jsou splněny, pokud v souvislosti s provedením zdravotního výkonu zabraňujícího plodnosti byla oprávněné osobě poskytnuta dávka podle předpisů o sociálním zabezpečení, jejíž poskytnutí bylo vázáno na podstoupení zdravotního výkonu zabraňujícího plodnosti.
38. Dle § 5 odst. 2 tohoto zákona se na řízení podle zákona o protiprávní sterilizaci použije správní řád.
39. Podle § 3 správního řádu nevyplývá-li ze zákona něco jiného, postupuje správní orgán tak, aby byl zjištěn stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro soulad jeho úkonu s požadavky uvedenými v § 2.
40. Podle § 4 odst. 2 správního řádu správní orgán v souvislosti se svým úkonem poskytne dotčené osobě přiměřené poučení o jejích právech a povinnostech, je-li to vzhledem k povaze úkonu a osobním poměrům dotčené osoby potřebné.
41. Soud předně poukazuje na to, že podobnými žalobami se zabýval ve svých rozsudcích ze dne 15. 11. 2022, č. j. 14 Ad 9/2022-33 a ze dne 17. 1. 2023, č. j. 17 Ad 8/2022- 32. V obou případech se jednalo o skutkově obdobné věci, v nichž rovněž jako nyní bylo podstatné to, že tehdejší žalobkyně dle žalovaného ministerstva zdravotnictví k otázce prokázání protiprávnosti sterilizace bez předložené zdravotnické dokumentace neunesly důkazní břemeno. Městský soud v nyní projednávané věci neshledal důvod k odklonu od závěrů, které vyslovil ve výše uvedených rozsudcích.
42. Městský soud vychází z důvodové zprávy k zákonu o protiprávní sterilizaci, která ve shodě s příslušnou judikaturou Evropského soudu pro lidská práva považuje protiprávní sterilizaci za závažný zásah do základních lidských práv, jako je právo na ochranu života a zdraví, právo na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí či právo na rodinný život. Za provedení takové sterilizace přijal dle uvedené důvodové zprávy odpovědnost stát, který nepřijal dostatečnou právní úpravu informovaného souhlasu s prováděním sterilizací, která by zaručovala důsledné dodržování práv pacientů, a umožnil tak jejich porušování. V některých případech pak dokonce sám stát, resp. jeho sociální pracovníci při výkonu sociální práce poškozené osoby motivovaly k podstoupení sterilizace jako eugenického opatření „v zájmu populace“. Rovněž za takové jednání je dle důvodové zprávy odpovědný stát. Právě stát by proto měl zajistit efektivní prostředek nápravy. Na základě shora uvedeného důvodová zpráva označila za hlavní cíl zákona o protiprávní sterilizaci zajistit odškodnění obětí protiprávních sterilizací, kterého již není možné dosáhnout běžnými prostředky ochrany práv, zejména individuálními soudními žalobami. Dalším cílem zákona o protiprávní sterilizaci je dle důvodové zprávy rovněž převzetí odpovědnosti státu za dříve způsobené zásahy do základních lidských práv.
43. Prostřednictvím zákona o protiprávní sterilizaci se stát vyrovnává se svými předchozími pochybeními, která vedla ke zcela zásadnímu zásahu do základních práv žen, u kterých byla provedena sterilizace bez patřičného souhlasu. Tento účel zákona je pak nutno zohlednit při interpretaci a aplikaci příslušné právní úpravy. K tomu soud poznamenává, že cíl právní úpravy nemůže být naplněn toliko možností požádat o odškodnění za nezákonně provedenou sterilizaci, ale právě až individuální aplikací zákona o protiprávní sterilizaci na jednotlivé případy. V každém jednotlivém případě tak musí mít žalovaný na mysli skutečnost, že to byl právě stát, kdo v minulosti selhal, a že odškodnění musí představovat efektivní prostředek nápravy vzniklého stavu.

Shodu s prvopisem potvrzuje Monika Petráčková.

44. Aplikuje-li soud výše uvedená východiska na projednávaný případ, nelze dospět k jinému závěru, než že argumentace žalovaného se zcela míjí s cílem a účelem zákona o protiprávní sterilizaci a je v rozporu se základními zásadami správního řízení, zejména požadavkem na zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností a zásadou součinnosti správních orgánů s dotčenými osobami.
45. Řízení o žádosti o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem nepochybně je řízením o žádosti. Správní řízení je ovládáno základními zásadami, mezi které patří zásada materiální pravdy (viz § 3 správního řádu). Podle zásady materiální pravdy platí, že nevyplývá-li za zákona něco jiného, postupuje správní orgán tak, aby byl zjištěn stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti. Tato zásada je rozvedena v § 50 odst. 2 a 3 správního řádu, ve smyslu kterého je to právě správní orgán, který zásadně opatřuje potřebné podklady pro vydání rozhodnutí a je povinen zjistit všechny okolnosti důležité pro ochranu veřejného zájmu. Soud pak podotýká, že použitím zásady materiální pravdy se opakovaně zabýval Nejvyšší správní soud v řadě rozhodnutí. V rozsudku ze dne 16. 12. 2020, č. j. 1 Ads 282/2019-37, Nejvyšší správní soud výslovně konstatoval, že i v řízení o žádosti se uplatní zásada materiální pravdy vyjádřená v § 3 správního řádu. V rozsudku ze dne 25. 11. 2003, č. j. 6 A 114/2000-36, pak Nejvyšší správní soud uvedl, že v souladu se zásadou materiální pravdy je povinností správního orgánu z vlastní iniciativy a vlastními prostředky objasňovat sporné, pochybné nebo zpochybněné skutečnosti. Účastníci správního řízení jsou povinni označit důkazní prostředky k prokázání svých tvrzení (§ 52 správního řádu), avšak právě z důvodu uplatnění zásady materiální pravdy není správní orgán návrhy účastníků vázán a není v zásadě zbaven odpovědnosti za dostatečné zjištění skutkového stavu.
46. Vzhledem k výše uvedenému soud k argumentaci žalovaného uvádí, že důkazní povinnost účastníků řízení dle § 52 správního řádu se sice projevuje silněji v řízeních o žádostech, neboť v těchto řízeních je žadatelům často ukládána povinnost označit a doložit určité dokumenty. Ostatně tak tomu je i v řízení o žádosti o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným, kdy § 6 odst. 2 zákona o protiprávní sterilizaci ukládá oprávněným osobám (žadatelům) označit listiny a jiné důkazních prostředků, jichž se tyto osoby na podporu svého práva dovolávají. Tuto povinnost účastníků řízení však nelze v žádném případě vykládat tak, že odpovědnost za zjištění skutkového stavu věci je na účastníky řízení přenesena.
47. Správní orgány založily v projednávaném případě svá rozhodnutí zejména na skutečnosti, že bez zdravotnické dokumentace týkající se provedení sterilizace nelze žádost žalobkyně shledat oprávněnou. Žalovaný přitom v rámci dokazování toliko požádal příslušného správce archivu po zaniklé Nemocnici xxx o zaslání zdravotnické dokumentace žalobkyně. Po sdělení, že tato osoba zdravotnickou dokumentací nedisponuje, dokazování ukončil. Ministr pak tento postup v plném rozsahu aproboval. Správní orgány tedy v řízení pouze požádaly o zdravotnickou dokumentaci žalobkyně, aniž by poté, co ji neobdržely, činily jakékoli další kroky ve zjištění skutkového stavu věci. Takovýto postup však je v rozporu nejen se zásadou materiální pravdy, ale zejména s účelem zákona o protiprávní sterilizaci a pravidly pro přiznání nároku stanovenými zákonem o odškodnění nezákonných sterilizací.
48. Městský soud má za to, že správní orgány kladou až přílišný důraz na obstarání zdravotnické dokumentace jakožto stěžejního důkazního prostředku ke zjištění, zda žalobkyně poskytla řádný souhlas s provedenou sterilizací, či nikoliv. Soud však nevidí žádný důvod, pro který by absence souhlasu se sterilizací měla být prokázána především zdravotnickou dokumentací. I kompletní zdravotnická dokumentace ještě nemusí svědčit tomu, že zákrok byl v souladu s právem. Soud připomíná, že prokázáno musí být to, že nastaly skutečnosti dle § 3 odst. 2 zákona o protiprávní sterilizaci, které obsahem zdravotnické dokumentace ani být nemusí. Ostatně i důvodová zpráva k zákonu o protiprávní sterilizaci konkrétně k § 6, výslovně uvádí, že existenci nároku lze prokazovat „*těž všemi důkazními prostředky, které mohou přispět k objasnění věci, zejména výpověďmi oprávněné osoby a svědků, znaleckými posudky a odbornými vyjádřeními, věcmi, listinami apod.*“.

49. Za situace, kdy žalovaný zjistil, že zdravotnická dokumentace žalobkyně není u dožádané osoby k dispozici, měl žalovaný v souladu se zásadou součinnosti správních orgánů s dotčenými osobami (viz § 4 správního řádu) ve spolupráci se žalobkyní obstarat další důkazy, které by objasnily skutkový stav věci.
50. Soud pak připomíná, že zásada součinnosti úzce souvisí se zásadou materiální pravdy. Tato zásada se projevuje zejména v poučovací povinnosti správního orgánu v souvislosti s úkonem dotčené osoby, je-li to vzhledem k povaze úkonu a osobním poměrů potřebné (viz § 4 odst. 2 správního řádu). Poučovací povinnost je pak rozvedena při odstranění vad návrhu (viz § 37 odstavec 1 a 2 správního řádu) a dále při odstranění vad žádosti (viz § 45 odstavec 1 a 2 správního řádu). Konkrétně podle § 45 odstavce 2 správního řádu nemá-li žádost předepsané náležitosti nebo trpí-li jinými vadami, pomůže správní orgán žadateli nedostatky odstranit na místě nebo jej vyzve k jejich odstranění, poskytne mu k tomu přiměřenou lhůtu a poučí jej o následcích neodstranění nedostatků v této lhůtě. Povinnost poskytnout poučení v souvislosti s úkonem a s ohledem na jeho povahu a osobní poměry dotčené osoby představuje především povinnost správního orgánu poučit dotčenou osobu o právech a povinnostech vyplývajících z právních předpisů upravujících příslušné řízení před tímto správním orgánem (viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 8. 2008, č. j. 6 Ads 57/2007-42).
51. Tedy v okamžiku, kdy žalovaný dotazem u dožádané společnosti zjistil, že ta nedisponuje gynekologickou či porodnickou zdravotnickou dokumentací žalobkyně, bylo povinností žalovaného pregnantně poučit žalobkyni o jejích právech a povinnostech, a to zejména, že k prokázání svého tvrzení o nezákonné sterilizaci musí žalobkyně navrhnout další důkazy a případně o jaké návrhy důkazů se může jednat. Tento postup považuje soud za oprávněný nejen s ohledem na osobní poměry žalobkyně a skutečnost, že se jedná o právního laika (tehdy bez právního zastoupení), ale zejména s ohledem na účel zákona o protiprávní sterilizaci.
52. Městský soud připomíná, že žalobkyně dle obsahu správního spisu vylíčila dne 26. 1. 2022 okolnosti porodu, podepsání nějakého dokumentu, aplikaci injekce, usnutí a okamžiku zjištění, že byla sterilizována. I tyto, vlastními slovy žalobkyně popsané, skutečnosti by mohly být vodítkem pro další zjišťování skutečností o průběhu sterilizace. Tímto podkladem, který byl reakcí na výzvu žalovaného ze dne 10. 1. 2022, se však nezabýval ani žalovaný v prvostupňovém rozhodnutí a ani ministr v rozkladu.
53. Poukazuje-li žalovaný ve vyjádření k žalobě na to, že žalobkyně mohla prokázat protiprávnost sterilizace také nepřímou na základě domněnky dle § 3 odst. 3 zákona o protiprávnosti sterilizace (tj. že byla oprávněné osobě poskytnuta dávka podle předpisů o sociálním zabezpečení), městský soud konstatuje následující. Žalovaný ve výzvě ze dne 10. 1. 2022, č. j. MZDR-895/2022-3/PRO sice poměrně detailně a návodně žalobkyni poučil o tom, v jakém smyslu je třeba doplnit vylíčení rozhodných okolností o zdravotním výkonu a taktéž v části, v níž žalobkyni vyzval k označení listin a jiných důkazních prostředků, žalovaný poukázal na to, jakými podklady by mohla být žádost podpořena – tj. zejména že jde o zdravotnickou dokumentaci. Ve vztahu k tomuto způsobu prokázání naplnění podmínek protiprávnosti sterilizace – tj. ve vztahu doložení, že žalobkyně obdržela příslušnou dávku sociálního zabezpečení, neobsahuje tato výzva a ani žádný další úkon žalovaného během správního řízení vůči žalobkyni žádné poučení. Navíc, byť by mělo jít o poměrně jednoduchý úkon mezi orgány veřejné správy, žalovaný o této skutečnosti neučinil ani sám žádné šetření.
54. Městský soud tedy uzavírá, že současný obsah správního spisu svědčí tomu, že ze strany správních orgánů nebyl zjištěn stav věci bez důvodných pochybností a zároveň, že správní orgány nedostály zásadě součinnosti správních orgánů s dotčenými osobami, zejména pak poučovací povinnosti.

VI. Závěr a náklady řízení

Shodu s prvopisem potvrzuje Monika Petráčková.

55. Městský soud v Praze shledal, že řízení předcházející vydání napadeného rozhodnutí bylo stíženo vadou spočívající v podstatném porušení ustanovení o řízení před správním orgánem, které mělo za následek nezákonné rozhodnutí o věci samé. Soud proto napadené rozhodnutí podle § 76 odst. 1 písm. c) s. ř. s. zrušil. Protože stejnou vadou trpí i rozhodnutí správního orgánu I. stupně, soud rovněž zrušil i prvostupňové rozhodnutí.
56. Zároveň soud v souladu s § 78 odst. 1 s. ř. s. věc vrátil žalovanému k dalšímu řízení, v němž je žalovaný vázán právním názorem soudu (§ 78 odst. 5 s. ř. s.).
57. V dalším řízení tedy bude na žalovaném, aby v souladu se zásadou materiální pravdy zjistil stav věci bez důvodných pochybností, tj. zejména aby poučil žalobkyni o jejích právech a povinnostech, obzvláště tedy, že tvrzení o nezákonné sterilizaci je povinná doložit, případně jakými návrhy důkazů tak ještě může učinit. Žalovaný přitom vyjde i z vyjádření žalobkyně ze dne 26. 1. 2022 o průběhu zákroku. Učiní též šetření o tom, zda žalobkyně pobrala dávku dle § 35 vyhlášky č. 152/1988 Sb.
58. O náhradě nákladů řízení soud rozhodl podle § 60 odst. 1 s. ř. s., podle něhož má účastník, který měl ve věci plný úspěch, právo na náhradu nákladů řízení před soudem, které důvodně vynaložil, proti účastníkovi, který ve věci úspěch neměl.
59. Ve věci měla plný úspěch žalobkyně. Žaloba o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem je osvobozena od soudních poplatků /§ 11 odst. 1 písm. n) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích/, žalobkyni tedy na soudním poplatku nevznikl nárok na náhradu. Žalobkyně je v řízení zastoupena advokátem. Městský soud proto přiznal žalobkyni náhradu nákladů spočívajících v odměně za poskytnutí právních služeb advokátem. Tato náhrada spočívá podle ustanovení § 11 odst. 1 písm. a) a d) vyhlášky č. 177/1996 Sb. advokátního tarifu v náhradě za úkony příprava a převzetí věci a sepisu žaloby ve výši 3.100 Kč za jeden úkon (§ 7, § 9 odst. 4 písm. d) advokátního tarifu) a v paušální náhradě nákladů advokáta za tento úkon ve výši 300 Kč podle ustanovení § 13 advokátního tarifu, celkově tedy 2 x 3.400 Kč, tj. **6.800 Kč**. Advokát je plátcem daně z přidané hodnoty, částka odměny se tedy zvyšuje o částku této daně ve výši **1.428 Kč**. Celkově tedy městský soud žalobkyni přiznal výrokem II. náhradu nákladů ve výši **8.228 Kč** (6.800 + 1.428 Kč) a k její výplatě stanovil žalovanému přiměřenou lhůtu.

Poučení:

Proti tomuto rozhodnutí lze podat kasační stížnost ve lhůtě dvou týdnů ode dne jeho doručení. Kasační stížnost se podává u Nejvyššího správního soudu, se sídlem Moravské náměstí 6, Brno, a to v tolika vyhotoveních (podává-li se v listinné podobě), aby jedno zůstalo soudu a každý účastník dostal jeden stejnopis. O kasační stížnosti rozhoduje Nejvyšší správní soud.

Lhůta pro podání kasační stížnosti končí uplynutím dne, který se svým označením shoduje se dnem, který určil počátek lhůty (den doručení rozhodnutí). Případně-li poslední den lhůty na sobotu, neděli nebo svátek, je posledním dnem lhůty nejbližší následující pracovní den. Zmeškání lhůty k podání kasační stížnosti nelze prominout.

Kasační stížnost lze podat pouze z důvodů uvedených v § 103 odst. 1 s. ř. s. a kromě obecných náležitostí podání musí obsahovat označení rozhodnutí, proti němuž směřuje, v jakém rozsahu a z jakých důvodů jej stěžovatel napadá, a údaj o tom, kdy mu bylo rozhodnutí doručeno.

V řízení o kasační stížnosti musí být stěžovatel zastoupen advokátem; to neplatí, má-li stěžovatel, jeho zaměstnanec nebo člen, který za něj jedná nebo jej zastupuje, vysokoškolské právnické vzdělání, které je podle zvláštních zákonů vyžadováno pro výkon advokacie.

Soudní poplatek za kasační stížnost vybírá Nejvyšší správní soud. Variabilní symbol pro zaplacení soudního poplatku na účet Nejvyššího správního soudu lze získat na jeho internetových stránkách: www.nssoud.cz .

Praha 29. září 2023

JUDr. Ing. Viera Horčicová v. r.

předsedkyně senátu